

194339

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

~~1680~~

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

194339

987

CSONKA-MAGYARORSZÁG HATÁRAIRÓL

ÍRTA

Dr OLAY FERENC

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

1930

1680

CSONKA-MAGYARORSZÁG HATÁRAIRÓL

ÍRTA

Dr OLAY FERENC

Különlenyomat a Budapesti Szemle 1930. évi 636. számából

*A Magyar Nemzeti Múzeum
Földrajzi Könyvtárára
Budapest, 1930 december 31.-én
Dr. Olay Ferenc
vel. és közölt. miniszteri o. tájékozt.*

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

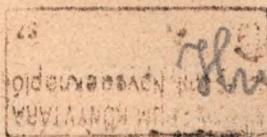
1930

~~4680~~

~~2.A~~

194339

Shang, h.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

31.973.

R 1986

CSONKA-MAGYARORSZÁG HATÁRAIRÓL.

A győztes hatalmak által tíz évvel ezelőtt — 1920. évi június hó 4-én — aláíratott trianoni békeparancs Magyarországtól oly területeket szakított el, amelyek a honfoglalás — tehát ezer év — óta szakadatlanul birtokában voltak.

A művelt Nyugat egy tollvonással megszüntette Magyarországnak nemcsak nemzeti, történelmi, gazdasági, természetrajzi és kulturális, hanem földrajzi egységét is. Nem vette a legcsekélyebb figyelembe sem a népek oly fennen hirdetett önrendelkezési jogát. A Wilson által megígért népszavazástól a magyarok és magyarbarát egyéb nemzetiségek millióit hatalmi szóval elütötte s így történt meg, hogy a béketárgyalásról kizárva, előzetes meghallgatásunk nélkül és távollétünkben hozták meg ítéletüket, melynek csak kihirdetésénél lehattunk jelen.

Az ítélet szerint Magyarország 1910. évi 325,411 km² (Horvát-Szlavonországok nélkül 282,870 km²) területéből és 20.886,487 (Horvát-Szlavonországok nélkül 18.264,533) főnyi lakosságából Csehországgé lett 62,366 km² és 3.537,813 lakos, Jugoszláviáé 63,572 km² és 4.141,121 lakos, Romániáé 102,181 km² és 5.236,305 lakos, Ausztriáé 4022 km² és 292,041 lakos, végül a trianoni békeparancs 53. cikkében le kellett mondanunk Fiume város és kerületéről, amely 21 km²-t és 49,806 lakost tett ki. Később Olaszország és Jugoszlávia osztozott meg ezen a területen. Lengyelország ugyancsak megegyezés alapján kapott Csehországtól 583 km² magyar területet és 24,880 lakost.

Ezek szerint összes veszteségünk területben 232,745 km² (megmaradt 92,666 km²), lakosságban 13.281,966 lélek (megmaradt 7.604,521 lélek), Horvát-Szlavonországok nél-

kül területveszteségünk 190,204 km², népességveszteségünk 10.660,012.

E számok pedig százalékban kifejezve nem kevesebbet mutatnak, mint azt, hogy anyaországi területünk 67·2 %-a, népességünk 58·3 %-a, illetve Horvát-Szlavonországgal együtt területünk 71·52 %-a és népességünk 63·56 %-a került ellenséges hatalmak uralma alá.¹

És bármily részvétellel, megértéssel és a régi szövetségi hűséget el nem felejtve, látjuk volt fegyverbarátaink területeinek megcsonkítását, elfogultság nélkül állapíthatjuk meg, hogy a Magyarországra vonatkozó területi rendelkezések a legrettenetesebbek és legveszthetőbbek.

Németország ugyanis területének csak 13·0 %-át, népességének 9·5 %-át vesztette el,² amely veszteség bármily sajnálatos és érzékeny is a németsegre nézve, mégsem oly katasztrofális, mint Magyarorszáé.

Ausztria helyzetét bár ugyancsak siralmassá tette a békeszerződés, mert igaz, hogy Ausztria háború előtti területéből (300,005 km²) is csak 78,000 km² maradt meg, 28.571,000 lakosából pedig csak 6.121,000, — vesztesége tehát területben 74 %, lakosságban pedig 78·6 % — de nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy Ausztria 1920-ban még kapott is Magyarországból 4022 km² területet 292,041 lakossal, vesztesége tehát ezzel területben 72·6 %-ra, lakosságban 77·6 %-ra enyhült, másrészt pedig az is kétségtelen, hogy Ausztria sem földrajzilag, sem gazdaságilag és történelmileg nem volt olyan egységes állam, mint Magyarország. Azoknak a területeknek nagyobb része, amelyeket elszakítottak tőle, mint Galicia, Bukovina, Dalmácia, az utolsó 150 év folyamán kerültek hozzá, még pedig tulajdonképpen a magyar korona régi jogán, sőt Dalmáciát törvényeink legutolsó időkig jogilag Magyarországhoz tartozónak tekintették. A különbség tehát az, hogy amíg Ausztriát körülbelül eredeti «Ostmark» területére korlátozta a békeszerző-

¹ Az 1920. évi népszámlálás demografiai adatai 4. lap. (Az 1910. évi népszámlálás adatai alapján.)

² *Statistische Jahrbuch*. 1924—25. 14. lap.

dés s csupán azokat a részeket szakították le róla, amelyek idővel szerencsés körülmények összejátszása folytán ragadtak hozzá s melyekkel már csak a lehetetlen földrajzi helyzet miatt sem tudta a nyelvi és érzelmi egységet létrehozni, addig Magyarországtól olyan területeket vettek el, amelyek az ezerév előtt történt első honfoglalás óta úgyszólván szakadatlanul hozzátartoztak s amelyeknek lakosait nyelvi, vérségi és igen szoros gazdasági kötelékek fűzték a magyarsághoz».¹

Bulgária területének 9·9 %-át, népességének 8·9 %-át veszítette el.

Törökország pedig területének 61·6 %-áról, lakosságának 39·6 %-áról volt kénytelen lemondani, de teljesen más viszonyok között, hisz lecsatolt területeinek nagyrésztét addig is csak névleg birtokolta.

Összehasonlításként itt két más békekötésre hivatkozunk.

Az egyikben Franciaországnak 1871-ben szenvedett területvesztésére, a másikban az Osztrák-Magyar Monarchiának 1918. évi területgyarapodására mutatunk rá.

A központi hatalmak és a legyőzött románok között megindult béketárgyalások alkalmával Magyarország — a háború megindulásakor tett kijelentéséhez képest, amely szerint területhódítás nem hadicélja — csak minimális, stratégiai határkiigazítást kívánt és pedig úgy, hogy mennél kevesebb román lakosságot kapjon. Ezért van az, hogy az 1918. évi május 7-i bukaresti béke értelmében Magyarország és Ausztria csupán 5636 km² román területet kívánt, melyből körülbelül kétharmadrész, azaz 3772 km² csatoltatott Magyarországhoz, körülbelül egyharmadrész pedig, azaz 1864 km² Ausztriához.

A Magyarországhoz kapcsolt területen nem volt több, mint 42 falu, 22,915 főnyi lakossággal, míg az Ausztriához kapcsolt területen 107 falu volt 63,925 főnyi lakossággal.

¹ Kovács Alajos: *Magyarország népessége a trianoni béke után*. Statisztikai Szemle, 1923. 1—2. szám.

A fenti adatok világosan bizonyítják, hogy mind Ausztria, mind különösen Magyarország az 1918. évi bukaresti béketárgyalások alkalmával a szerződésszegő és teljesen legyőzött Romániával szemben a legnagyobb méltányossággal jártak el és tisztán határaiknak stratégiai biztosítására törekedtek.

Ezzel szemben a nagyhatalmak Trianonban annak a Romániának, amely a háború befejezése előtt különbékét kötött a központi hatalmakkal, Magyarországból átutaltak 102,787 km² területet 5,265,444 lakossal, ami lakossága 25·2 %-ának felelt meg s amely átengedett terület kiterjedésre nézve nagyobb, mint a megmaradt csonkaország.

Mint nagyon jellemzőt, ki kell emelnünk azt is, hogy Bratianu a békekonferencia 1919 január 31-i ülésén az egész Bánátot (Duna-Tisza-Maros közét) Románia számára követelte. Vele szemben Vesznics szerb miniszterelnök azzal érvelt, hogy az egész Bánát csak a szerbeket illetheti, hisz Románia 1918 május 7-én a központi hatalmakkal békét kötött s ezzel elvesztette érvényét az entente-hatalmakkal kötött 1916. évi bukaresti titkos szerződés, melynek 5-ik szakasza szerint «sem az egyesült hatalmak, sem Románia különbékét nem fognak kötni, hanem csak együttesen és egyidőben», s e szerződésszegés folytán Románia elvesztette igényét azokra az előnyökre, területekre, amelyeket az idézett titkos szerződés számára biztosított.¹

Románia egyébként a világháborúban területét csekély 126 %-kal növelte. Ebből 78·7 % Magyarország, 33·9 % Oroszország, 7·9 % Ausztria és 6·3 % Bulgária rovására ment.²

Franciaország a frankfurti békében (1871. május 10) területének csak 2·6 %-át, vagyis 14,509·4 km²-t, lakosságának 4·1 %-át, vagyis 1,579,219 lelket veszített, mégis több, mint 40 éven át mily kitartással, mily elkeseredéssel küzdött veszteségének visszaszerzése érdekében, pedig nem ezer éven át birtokolt területről volt szó.

¹ H. W. Temperley : *History of the peace conference*. Vol. IV. Page 221. (*Nagymagyarország*, 1930. VIII. 1.)

² Émile Horn : *Hongrie*. (*La Croix*, 1928, II., 8.)

Magyarország tehát legalább ugyanolyan joggal és legalább ugyanannyi okkal küzd régi területeiért.

Magyar testvéreink milliói tehát ellenséges indulatoktól fűtött idegen uralmak alá kerültek, a természet és történelem remekének nevezett anyaországi területünket 54·4 %-os magyar többségével nem egy, hanem sok Elzász-Lotharingiára szakították széjjel és így a nyugati nemzetek beleegyezésével egy második Balkán létesült Közép-Európában.

Mindenekfelett jellemző pedig a békekonferencia fel fogására annak kimondása, hogy «az ezeréves birtoklás valamely területhez nem ad birtokjogot», ellenben ugyanakkor az utódállamok létesítésénél «az ezer évvel előbb megszűnt birtoklás közös emlékét élesztették fel».

A franciák pedig Elzász-Lotharingiát, melyet XIV. Lajos szerzett meg, csupán néhány évtizedes uralom után, történelmi jogon követelték vissza.¹

Viszont Csehország megtartotta történeti határait, pedig ha a velünk szemben alkalmazott irányelveket ott is alkalmazták volna, akkor pl. Znaim-nál a német sáv visszaadását Ausztriának mi sem gátolta volna, akár földrajzi, akár gazdasági szempontokat is nézünk.

Mily magasan állottak felette a béketárgyalásoknál alkalmazott módszernek a történelem egyéb béketárgyalásai! Így például a bécsi kongresszus a franciákat, ellenére annak, hogy Napoleon felforgatta egész Európát, megsértett úgyszólván minden dinasztikus és nemzeti érdeket, nemcsak hogy nem zárta ki, hanem Talleyrand, a franciák egyik legügyesebb diplomatája, még nagy befolyást is gyakorolt a tárgyalásokra.

És mikor látjuk, hogy a párizs-környéki békeszerződések diktátorai első sorban a francia Poincaré és Clémenceau voltak, akkor rá kell mutatnunk, hogy volt idő, amikor hasonló esetben éppen a franciák élesen gúnyos tiltakozással éltek az ily módszer ellen.

Így a spanyol örökösödési háború folyamán, mikor a franciák ügye a lehető legrosszabbul állt és a hollandusok

¹ Márki Sándor : *Trianon*.

a Gertruydenbergben folytatott tárgyalásokon — a helyzetet kihasználva — napról-napra súlyosabb és megalázóbb feltételeket szabtak a franciáknak, XIV. Lajos király megbízottja, Polignac abbé, egy alkalommal ezeket mondotta: «Uraim, Önök úgy beszélnek, mint akik nem szokták meg azt, hogy győzzenek!» (Messieurs, vous parlez comme des gens qui n'êtes pas habitués à vaincre!)¹

A békeszerződések következtében beállott helyzet azonban nemcsak hogy a népek nyugalmát és a háború befejezésének tudatát nem hozta meg, hanem éppen ellenkezőleg, azokat a gyűlölet futóárkaival választotta szét s közlekedési, gazdasági és kulturális sorompóival további ellentétek magvát szórva el, ezzel az ellenségeskedések elmélyülését idézte elő.

Hogy a békekonferencia egyes államai tényleg viseltek is ily szándékkal, arra, mint koronatanut, Nitti-t hívjuk igazolásul. Szerinte «Clémenceau a francia kamara egyik ülésén már kijelentette, hogy a békeszerződés is egyik módja a háború folytatásának!»²

A területi rendelkezések sok súrlódási pontot hagytak hátra — mondja Churchill, volt angol kincstári kancellár, visszaemlékezéseinek 1929 elején megjelent harmadik kötetében — s az érintett lakosságnak sok szenvedést, Európának pedig súlyos gondokat okoznak. De igazságosabb megoldáshoz angol, francia és amerikai csapatokra lett volna szükség, már pedig a háború utáni kimerültség lehetetlenné tette az ilyen terhes vállalkozást. A forma, melybe az új Közép- és Dél-Európát döntötték, durva és hevenyészett munka volt, de legalább bizonyos általános gyakorlati célok-nak megfelelt.

Az új magyar határok vonalait ellenségeink rég elképzelték, hisz a románok már 100 évvel ezelőtt, az 1840-es évek elején elkezdték terjeszteni térképeiket Dákóromániáról, melynek nyugati határai a Tiszáig terjednek. A szerbek is rég törekedtek az ezeréves magyar határok megcsonkítá-

¹ Dr. Halmay Elemér: *A revíziós gondolat a világpolitikában.*

² Nitti: *Nincs béke Európában.* 27—28. lap.

sára, bár a legutóbbi időkig nem Nagyszerbia létesítése által, hanem a Délvidéknek «Vajdaság» néven az összmonarchia egyik önálló tartományaként való lekapcsolása útján (1848, 1861). Nagyszerbiát egyes térképeiken csak az 1910. év óta rajzolták le mai alakjában.

De a csehek is ábrándoztak a cseh-tót egységről s ily térképeik — nem politikai, hanem néprajzi alapon — már szintén forgalomban voltak a háborút megelőző időkben.

Igen jellemző — s ezért hangsúlyozottan kell kiemel-nünk, hogy a trianoni békeszerződésben megállapított szerb-magyar és cseh-magyar határvonalak azonosak Ernest Denis párizsi egyetemi tanár *La Grande Serbie* (Paris, 1915.) című munkájában (302. oldal), illetőleg *La Slovaquie* című munkájában ismertetett határral, míg a mai román-magyar határvonalakat már dr. Seton-Watson *Roumania and the Great War* (London, 1915.) című könyvében találjuk meg.

Ebből is láthatjuk, hogy új határaink megállapításánál régi, engesztelhetetlen ellenségeinknek mily nagy és vészt-hozó szerepük volt.

A magyar békefeltételek — tehát határaink végleges megállapítása — az 1920. január 15—május 6. közötti időben történt meg, s az átadott feltételek alapján kíséreltük meg az ellenállást.

Mikor 1920 tavaszán a magyar békeszerződés aláírása küszöbön állott és egyrészt az európai helyzet a bolsevikieknek Lengyelország ellen indított erőteljes offenzívája folytán igen kritikussá vált, másrészt pedig a magyarországi közhangulat a határoknak figyelembe az emberiség legelemibb követelményeit sem vevő megállapítása folytán nem sok reményt nyújtott a szerződés aláírására, sőt ennek bizonyítására gróf Apponyi Albert a magyar delegáció elnöki tisztéről le is mondott, Alexandre Millerand, a nagykövetek tanácsának elnöke 1920. évi május hó 6-án gróf Apponyi Alberthez, a magyar küldöttség elnökéhez a Szövetséges és Társult Hatalmaknak a békefeltételekre tett magyar észrevételekre adott válaszához kísérőlevelet csatolt. Ebben a határookra vonatkozólag a következőket írta: «A Szövetséges és Társult Hatalmak azonban nem feledkeztek meg arról a gondolatról, amely őket

a határok kiszabásakor vezette és foglalkoztak azzal a lehetőséggel is, hogy az így megállapított határ esetleg nem felel meg mindenütt teljesen a néprajzi vagy gazdasági kívánalmaknak. A helyszínén megejtett vizsgálat esetleg szükségessé fogja tenni, hogy egyes helyeken a szerződésben megállapított határt áthelyezzék. Ilyen vizsgálatot azonban nem lehet ma megejtetni, mert ez bizonytalan időre kitolná a béke megkötését, pedig ezt egész Európa sóvárogja. De majd ha a határbizottságok megkezdték munkájukat, ha úgy vélik, hogy a Szerződés intézkedései, mint fentebb mondtuk, valahol igazságtalanok, s hogy ennek az igazságtalanságnak orvoslása közérdek, módjukban lesz erről jelentést tenni a Nemzetek Szövetsége Tanácsának. Ebben az esetben a Szövetséges és Társult Hatalmak hozzájárulnak, hogy, ha az egyik érdekelt fél kéri, a Szövetség tanácsa felajánlhassa jó szolgálatait abból a célból, hogy az eredeti határt ugyanazon feltételek mellett, békés úton megváltoztassa ott, ahol annak megváltoztatását valamelyik határbizottság kívánatosnak mondja. A Szövetséges és Társult Hatalmak bíznak benne, hogy ez az eljárás megfelelő módot nyújt minden igazságtalan határvonal kiigazítására, ha azok ellen alapos ellenvetés tehető»...¹

Bár a békeszerződésnek Anglia részéről történt ratifikálása után 1921-ben lord Curzon² külügyi államtitkár a lordok házában a magyarok mellett elhangzott felszólalásokra válaszolva, reménytkeltőn szószerint idézte Millerand francia

¹ *Magyar Béketárgyalások*. II. kötet. 487—8. lap.

Ugyanez a Millerand, a francia köztársaság volt elnöke, szenátor és Románia ügyvédje, 1927 novemberében, a saját aláírásával ellátott «kísérőlevél»-ben foglaltakkal szöges ellentétben, nem állotta egy magyar újságírónak adott nyilatkozatában azt is mondani, hogy «a békeszerződésekhez hozzányúlni nem lehet. A határoknak úgy kell maradniuk, ahogyan vannak». (*Pesti Hírlap*, 1927. XI. 13.)

² Érdekes, hogy éppen Lord Curzon volt az, aki 1907-ben az oxfordi egyetemen a határokról tartott *Romans* című előadásában ezeket mondta: «Van még egy neme az úgynevezett természetes határoknak, amelyet itt nem vehettem tekintetbe, mivel nincs komoly joga erre a névre, nevezetesen azokat a határokat, amelyeket nemzetek követelnek, mint természeteseket, ambíciójuk, a méltá-

miniszterelnöknek fenti kísérőlevelét, meg kell állapítanunk, hogy a kísérőlevél alapján komolyan számbavehető határkiigazítás az utódállamok ellenkezése, de meg a Nemzetek Szövetsége tehetetlensége folytán nem történt. A megállapított határvonallal szemben a jugoszláv határon 34,100 kat. holdat, a román határon 16,947 kat. holdat, a csehszlovák határon 10,014 kat. holdat kaptunk csak vissza és az osztrák határon 21,563 kat. hold térült csak meg, míg a velencei egyezményből folyólag megejtett soproni népszavazás 1921. december 14—16-i eredményeként az osztrákoktól mindössze 44,628 kat. hold területet szereztünk vissza.

A határrendező bizottságok munkájának külföldi elfogulatlan kritikáját egyébként Borah amerikai szenátor titkára, Francis Kellor adja, ki négy éven át tanulmányozta a békeszerződés által teremtett állapotokat és *Security against war* című kétkötetes művének egy fejezetében foglalkozik a magyar határmegállapítással és a Nemzetek Szövetsége viselkedésével. Megállapítja, hogy a magyarok három esetben a kiengesztelést keresték (cseh, román, jugoszláv), ezek közül kettőben a Népszövetséghez fordultak és vesztettek, a negyedik esetben csak önmagukra támaszkodva, sikert értek el.¹ Itt kell még rámutatnunk arra, hogy az új határok megállapítása sok esetben oly rosszindulattal és könnyelműséggel történt, hogy azok joggal és elkeseredéssel vehetők bírálat alá. A határmegállapító bizottságok nem voltak figyelemmel sem a közlekedési vonalakra, sem a kulturális és gaz-

nyosság (expediency) vagy még gyakrabban csupán érzelmeik alapján. Az ilyen főhatárok megvalósítására történt kísérletek sok háborúért voltak felelősek és a történelem legtragikusabb eseményei közül nem egy ezekhez fűződik ...» (*Magyar béketárgyalások*, II. kötet, 11. lap.)

Ezzel szemben viszont Lloyd George egy magyar ismerőiséhez intézett levelében a következőket írta: «Mi mindannyian világosan elismertük annak lehetőségét, hogy a békeszerződések bizonyos klauzulái és rendelkezései eszmecsere, döntés és esetleg revízió tárgyává is tehetők ama nagy bíróság által, melyet a békeszerződés első pontja megszervezett, vagyis a Nemzetek Szövetsége által.» (*Pesti Hírlap*, 1927, XI., 8.)

¹ Dr. Szögyén György: *Terület-lakosság*. A mai Magyarország. 1925. III.

dasági fejlődésre és mindenütt tervszerűtlenül (vagy talán nagyon is tervszerűen?) jártak el és mintha egyedüli céljuk az lett volna, hogy a legyőzött Magyarországnak mennél nagyobb kárt okozzanak.

A *Daily Mail* című hatalmas angol napilap 1927. július 20-án közölte Gordon Rossnak, a magyar-cseh határ megállapítására kiküldött bizottság egykori főtítkárának levelét, amely többek között megemlíti, hogy Millerand kísérelésében megígérték a magyar kormánynak, hogy revízió alá veszik a határvonalat, ha a határmegállapító bizottság véleménye szerint a határvonal nem kielégítő. Amikor azonban a bizottság megkezdte a határ megállapítását, hamarosan kitűnt, hogy feladata csupán arra szól, hogy a határt pontosan úgy állapítsa meg, mint ahogy a szerződés kijelölte és hogy egyáltalán nem szándékoztak módosítani az eredeti vonalat.

E levéllel kapcsolatban a *Daily Mail*, *Tartsd meg szavadat Magyarországgal szemben* címmel ugyanakkor vezércikket közölt, amelyben többek között ezt mondja: «Millerand kifejezetten megígérte, hogy a Népszövetséghez fordulva, segítenek azokon a gazdasági és néprajzi igazságtalanságokon, amelyeket az új határok Magyarországnak okoztak. Ezt az ígéretet, sajnos, teljesen figyelmen kívül hagyták. Magyarországgal olyan igazságtalanul bántak el, hogy mindazon tényezőknek, amelyek korábban lelkesedéssel támogatták az utódállamok ügyét, most be kell látniok az új határok igazságtalanságát».

De maguk a franciák is komolyan vették kezdetben Millerand köztársasági elnöknek adott szavát, aminek bizonyossága, hogy a «békeszerződés» aláírása után, még 1920. június 24-én, az orosz hadsereg fenyegető előrenyomulása folytán keletkezett helyzetben Franciaország — a levél alapján és arra való hivatkozással — külön közvetlen tárgyalást indított meg a sérelmek orvoslására.

A közvetlen tárgyalásoknak azonban nemcsak az orosz veszedelem folytán előállott sürgőssége, hanem az is oka volt, hogy a Nemzetek Szövetsége elzárkózott minden komoly határmegváltoztatástól.

A Nagykövetek Tanácsa azonban a Millerand-féle levelet elhallgatva, már 1920. július 22-én titkos utasítással látta el a határmegállapító bizottságokat, mely szerint a trianoni szerződésben megjelölt határvonalnak bármilyen faji, egyházi és gazdasági szempont alapján való megváltoztatásától szigorúan eltiltotta.

Bizonyítja ezt, hogy a Tanács 1923. évi április hó 23-án Salgótarjánnál két községet visszacsatolt, amelyek a határmegállapító bizottság előtt vitások voltak, ellenben azt a területet, melyet a bizottság egyhangúlag visszaadásra javasolt, meghagyta Csehszáznak.¹

Még érdekesebb a Murán inneni vend-vidék («Prekmurje») esete, amelyet a határmegállapító bizottság Magyarországnak ítélt oda. Ezt a határozatot sem a bizottság szerb tagja, sem a szerb kormány nem fogadta el s a Nemzetek Szövetségével szemben is fenntartotta álláspontját. 1922. november 15-én Poincaré, mint a Nagykövetek Tanácsának elnöke, értesítette a Nemzetek Szövetsége főtitkárát, hogy a Nagykövetek Tanácsa akként határozott, hogy a határok a trianoni szerződés értelmében vonandók meg. Így tehát a Nemzetek Szövetsége elismerte a Nagykövetek Tanácsának döntését, amely szerv a nemzetközi jog szerint ismeretlen, ezzel is tanuságot téve arról, hogy a Nemzetek Szövetsége nem pártatlan intézmény, hanem a győztesek biztosító szövetkezete. Ugyanis a Muraközre és a Vendvidékre azért volt szükségük a szerbeknek s azért ragaszkodtak azokhoz oly hevesen, hogy így az általuk és a csehek által tervezett korridor könnyebben legyen megvalósítható.

A cseh és szerb határmegállapító bizottságok kísérleteivel szemben a román bizottság már 1921. augusztus 4-én elhatározta, hogy szigorúan ragaszkodni fog a békeszerződés által megállapított határokhöz, mire a magyar kiküldöttet a magyar kormány visszahívta.² Ezért állapítja meg lemondással Sir Robert Donald *The Tragedy of Trianon* című

¹ *Journal Officiel*. 1922.

² Horváth Jenő: *A trianoni békeszerződés diplomáciai története*.

munkájában¹: «Nem volt tehát mit csodálni, hogy a bizottság munkája alig volt több, mint üres formalitás».

*

Kétségtelen tény, hogy egy állam nyugalma, biztonsága, megvédhetősége, gazdasági és kulturális fejlődésének lehetősége nagy mértékben a határoktól függ.

Természetes, jól védhető határok tették lehetővé, hogy Magyarország ezer éven át nemcsak dacolni tudott a prédára éhes ellenségekkel, hanem fejleszteni is tudta nemzeti életét.

Magyarország régi határa 4166 km hosszú volt, mely vonalból 85 % a legjobb természetes határ volt, nagyrészt a Kárpátok és a folyók mentén.

Mai határunk mindössze csak 1450 km hosszú, ebből 23 % kedvezőtlen folyóhatár.

Sokatmondó azonban az a tény is, hogy 1000 km² területre Nagymagyarország határvonalából 12·8 km-es vonal esett, míg Csonka-Magyarországból 18·2 km-es vonal, tehát határaink helyzete igen jelentős mértékben súlyosbodott.

A sűrű népesség sem előnyös a határokon s a Kárpátok vonala ezért ebből a szempontból is elsőrendű volt. Ma viszont a határainkon lakó népsűrűség sehol sem kisebb km²-ként 30-nál, de több helyen a 100-at is meghaladja!

Láthatjuk ebből, hogy határaink teljességgel védhetetlenek, nem is szólva arról, hogy ezen túlmenőleg még hídfőállásokat is biztosítottak maguknak az utódállamok, mint pl. Pozsonynál, ahol átjöttek a Dunán, vagy a Duna-Dráva-szögletben, a Duna-Ipoly szakaszon pedig 35 km-re közelítik meg Budapestet. Mai határaink a sűrűn lakott s nagy forgalmi vidékeken mennek át, nem úgy, mint amikor a Kárpátok gerince volt a határ, tehát nagyrészt lakatlan s nehezebben megközelíthető területek. Régen 29 vasúti vonal vezetett ki az országból, ma ellenben 46 vasút és 107 országút keresztezi a trianoni határt! A trianoni «békeszerződés» aláírása az előadottak szerint tehát sem nyugalmat, sem békét, még kevésbé biztonságot nem jelent Magyarországra nézve, amely-

nek határai katonailag teljesen védtelenek, földrajzilag lehetetlenek.

A határok szakszerűtlen, tudatlan megvonása sok esetben oly hihetetlen helyzetet teremtett, amelynek példákkal való ismertetése útján az alábbiakban kívánjuk a legjobban bizonyítani minden elfogulatlan szemlélőnek a velünk szemben tanúsított lelketlenséget és elvakult gyűlöletet.

Néprajzi szempontból tűnik ki talán legjobban a határ-megállapítás igazságtalansága.

A határt ugyanis mindenütt a magyar nyelvhatáron belül vonták meg, sőt sokszor 100 km-nél is beljebb. Ennek következménye azután az, hogy a magyarságnak nem kevesebb, mint 33·5 %-át csatolták el.¹ És még ily körülmények között azt állítják a győztesek, hogy a nemzetiségi elv alapján csatolták le Magyarországot részeit!

Egy-egy nem-magyar község kedvéért 10—20 magyar községet csatoltak el tőlünk. A számtalan eset közül az Ausztriához legigazságtalanabbul és legkevésbé indokolható módon csatolt területről hozunk fel példákat. A sopronvármegyei Locsmánd és Répceemicske német községek elcsatolása érdekében 10 horvát és 2 magyar, a vasvármegyei Rohonc és Városhodász német községek kedvéért 3 magyar (Felsőőr, Alsóőr, Őrsziget) és 14 horvát, tehát összesen 17 községet áldoztak fel, mely községekben a németek csak 6·7 %-át teszik ki a népességnek!²

Községeket, birtokokat, egyes házakat, hidakat, vasúti állomásokat, csatornákat, mocsarakat, árvízvédelmi intézményeket osztottak meg a főhatalmak minden nyomósabb indok fennforgása nélkül, hatalmi szóval akadályozván meg nemcsak Magyarországnak, hanem több ízben maguknak a határmegállapító bizottságoknak megfontolt javaslatai érvényre emelését.

Legalább 100 községet elválasztottak közigazgatási, egyházi és kereskedelmi központjától, valamint vasúti állomásától.

¹ Fodor Ferenc: *A trianoni szerződés földrajzi megvilágításban.*

² Traeger: *Az elszakított nyugati részek.* (Magyar Szemle 1928. október.)

A határok megállapításánál 220 községnek területét kettészelték és pedig : 50 községét a román, 22 községét az osztrák, 76 községét a cseh és 70 községét a szerb határon.

Így például Kőrösnagyharsány község területét úgy vágták ketté, hogy 1858 hold román terület lett. Udvar községet teljesen körülveszi az új határ, földjei már idegen területen fekszenek.

Pedig a trianoni szerződés 29 §-a kimondja, hogy a lehetőség szerint a közigazgatási határokat figyelembe fogják venni.

1011 birtokosnak szétvágták a birtokát. És pedig szétvágtak 597 birtokot a román, 24 birtokot az osztrák, 290 birtokot a cseh és 100 birtokot a szerb határon. Így például Újszentiván községben Bakálicity Gáborné háza magyar területen van, három hold földjét Jugoszláviához csatolták.

A színmagyar Komárom városának dunabalparti része a cseheknek jutott, dunajobbparti része — mintegy 5000 lakossal — Csonka-Magyarországnak maradt, de úgy, hogy ezt a városrészt valósággal ősállapotba vetették vissza. Nem maradt a csonka-városnak középülete, temploma, elegendő iskolája, mert a város minden közintézménye, közüzeme, a víz- és gázművek, hatalmas kórháza, közvágóhídja, gőzfürdője stb., továbbá a város ingatlanai minden felszerelésükkel a csehek részére juttatott oldalon maradtak.

Esztergom városa magyar, míg fővonalmelletti vasúti állomása, Párkányháza, cseh területen fekszik, a köztük levő híd pedig bármikor elzárható.

Balassagyarmat területéből 3451 kat. hold maradt meg, 1652 kat. holdat elszakítottak, mely utóbbi terület — az Ipoly jobb oldalán — volt a jobb minőségű. Így a városnak jóvedelmezőbb területe esett, viszont a kiadásai megmaradtak. A három nagy téglagyár cseh területre esván, most a város szükségletét Budapestről kénytelen beszerezni.¹

Salgótarjánál a bányabejáratok magyar, a bányák és bányászok lakóhelyei cseh területen vannak.

Sátoraljaújhely városa magyar, vízművei cseh, vasúti

¹ Igazságot Magyarországnak. 304. lap.

állomása magyar, vasúti javítóműhelye cseh területen vannak. Itt a határ megállapításánál a csehek arra hivatkoztak, hogy a Ronyva-patak hajózható nagy folyó, amely természetes határt alkot. Egy hosszúlázi birtokosnak a Ronyva kettészeli birtokát, minek következtében naponta 20 kilométert kell kocsiznia, hogy földjeit megművelhesse.

Hugyag község birtoktesteitől elválasztatván, a lakoságnak 12 kilométert kell megtenni, hogy cseh területen levő földjeire jusson, holott azelőtt csak 600 méter volt a távolság. Nagylak 14,000 lakosú várost a trianoni határok ötlet-szerű megvonása alkalmával Romániához csatolták, de úgy, hogy vasúti állomása magyar területen maradt! Miután pedig a városnak azt a kérelmét, hogy a magyar vasúti állomást használhassák, a románok nem teljesítették, Nagylak lakói a 33 kilométernyire fekvő Magyarpécskát kénytelenek használni, mint legközelebbi állomást, ami — érthetően — egyenlő a város tönkretételével. Ugyanez a sorsa ebből kifolyólag a város körüli tanyáknak, valamint Egres és Sajtény községeknek. Érdekes hírt közölt egyébként 1930 tavaszán a *Lidove Noviny* című lap Nagylakról. Néhány cseh újságíró ugyanis meglátogatta a nagyrészt tót lakosságú községet, mely alkalommal megállapították, hogy ott kihalt az élet. Egy tót magyarázként megemlítette azt, hogy a magyar uralom alatt jobb dolguk volt s a lakosság inkább a magyarokkal érez, mint a románokkal.¹ Kőtegyán vasúti állomását is kettévágták. Karancsberény községet elvágták erdőitől, amelyek évenként körülbelül 200 vagon fát szolgáltattak. Az állomás is elszakítottán, most a fát a 15—16 kilométerre eső legközelebbi vasúti állomásra kell szállítani. Vámosmikola legközelebbi állomása két kilométerre volt, most 28 kilométert kell megtenniök. Tiszabecs vasúti állomása három kilométerre volt, ma 32 kilométerre. A magyar-osztrák határon Felsőrönökön van egy vízmű, melynek hajtóerejét lóvontatás útján állítják elő, de a körforgás egyrésze magyar területen, tehát csak magyar engedéllyel eszközölhető, illetve a határmegállapító bizottság kötelezettséget állapított meg

¹ Nagymagyarország, 1930. április 1.

minden formalitás kizárásával a vízmű használatára nézve. Ugyancsak Felsőrönökön a plébános gazdasági épületét Ausztriának ítélték, míg az ugyanezen telken levő lakóház Magyarországhoz tartozik. Azonfelül a plébánosnak földbeépített járgányát a trianoni határ kettémetszi és előáll az a nevetséges eset, hogy cséplés idején minden egyes fordulónál a cséplést végző egyéntől és a befogott lovaktól az ellenőrző közegek határátlépési engedély felmutatását követelhetik. E mellett a plébánosnak a plébániához tartozó földjeinek háromnegyedrésze Ausztria területére esik.

A rábakeresztúri határban levő birtokosok földjeit Magyarországnak hagyták, a házakat viszont Ausztriának ítélték. Rábafüzes katolikus lakossága a rábakeresztúri plébániához tartozott, amely Ausztriához kerülván, most Rábafüzes katolikusai nem tehetnek régi helyükön eleget vallási kötelezettségeiknek.

A határmegállapító bizottság bölcsességére jellemző, hogy Alsócsatár községben Hódosi Márton háza magyar területre, a disznóól pedig osztrák területre esik.

Igen érdekes a határmegállapításnak módja a magyar-osztrák határon a Magyarkeresztes és Pinkamindszent közötti közúton, ahol a határ 20 km hosszúságban csekély ötízben vágja át az országutat, míg a magyar területre eső Szentpéterfa község saját országával nincs közvetlen úttal összekötve.¹

A román határon Körösszegapáti mellett, egy dombtetőn levő torony, ha a határt egyenesen vonták volna meg, Magyarországhoz tartozott volna. Hiába kérte a határmegállapító bizottság minden tagja, hogy ez a történeti emlék megmaradhasson, a határt úgy vonták meg, hogy az a torony körül megy, csak azért, hogy a torony Romániáé lehessen.

Baja törvényhatósági város is súlyosan érzi a határok esztelen megvonását. A Baján keresztülmenő nagyváradi-fiumei fővonal ma darabokra tördelt, jelentéktelen mellék-vonal. E mellett a legrövidebb úton nem lehet sem Szabadkára, sem Zomborba eljutni. Még a zárt kocsikban való átkelés sincs lehetővé téve Szabadkán át Szegedre, tehát a leg-

¹ *Faits.* (A Magyar Revíziós Liga VII. sz. kiadványa.)

rövidebb úton a Tiszántúlra, mert míg azelőtt hét negyedóra alatt lehetett egyenesen Szegedre jutni, addig ma, nagy kerülővel Kiskúnhalason és Kiskúnfélegyházán át az út teljes hét órát vesz igénybe.¹

Számos virágzó magyar város került a legnagyobb nehézségek közé azáltal, hogy az új határok megvonásával környékük nagy része idegen uralom alá jutott, miáltal egyrészt élelmiszerekkel való ellátásuk küzd válsággal, másrészt vásárlóközönségük tekintélyes részét elvesztették. Viszont az elszakított környék lakossága elesik termékei természetes elhelyezésének lehetőségétől, a városban kínálkozó munkalehetőségeinek könnyű és gyors kielégítésétől. Ilyen városok például: a cseh határ mentén Balassagyarmat, Sátoraljaújhely, Sárospatak, a román határ mentén Békésgyula, Makó, a jugoszláv határ mentén Szeged, Baja, Pécs, az osztrák határ mentén Sopron, Szombathely, Kőszeg.

Közlekedési szempontból is az igazságtalanságok végtelen sorát találjuk a határmegállapításoknál.

A vasutak felvirágoztatására igen sokat tett a Magyar Állam, amely egyike volt a gőzvasutat leghamarabb bevezető államoknak. Már 1836-ban a törvényhozás állapítja meg a létesítendő vonalakat és 1846-ban meg is indult az első vasút. Az évtizedek során át kiépített vasúti hálózatot az új határvonalak önkényesen nyíralták meg, és pedig úgy, hogy — amint ezt Sonnino olasz béke delegátus jellemezte — egy-egy vasúti vonalért a lakosság százazeit voltak hajlandók elszakítani az anyaországtól. A 19,723 km vasúti hálózathoz 11,359 km vészett el és csak 8364 km maradt meg (42,2 %). A kialakult nagy vasúti gócpontokon (Pozsony, Kassa, Sátoraljaújhely, Nagyvárád, Arad, Temesvár, Szabadka) kívül számos kisebb, de azért fontos gócpontot szakítottak el, mint például Párkányháza, Losonc, Fülek, Pelsőc, Csap, Bátyu, Királyháza, Szatmár, Nagykároly, Érmihályfalva, Biharpüspöki, Horgos, Csáktornya stb.

¹ *Magyar megyék és városok.* (Budapesti Hírlap kiadása, 1930. 18. lap.)

A közutak 60·3 %-át veszítettük el (volt 43,629 km, maradt 17,330 km) s a legjobbak az elcsatolt területeken maradtak. Az új határokon pedig — a multtól eltérően — az utaknak oly nagy száma vezet át, hogy biztonságunkat ez a körülmény is erősen csökkenti. Mint igen jellemző esetet említjük fel az Ausztriához csatolt vasvármegyei területet, amelyet Ausztriától elég magas hegyek választanak el s így sem vasutai, sem közutai nem irányulnak arrafelé. Az új határ szétszakította a Szombathely felé, mint központ felé összefutó utakat és vasutakat, ami a régi forgalmat erősen megbénította s ezt a területet izolálta.

*

De a határmegállapításnál vízrajzi szempontból is nagy hibák történtek.

Már amikor a béketárgyaláson a magyar kiküldöttek a földrajzi egység megbontásának gazdasági következményeire rámutattak, többek között arra is hivatkoztak, hogy a Magyar Alföldre beláthatatlan veszedelmet jelent az, hogy a folyók felső, erdőkkel borított hegyvidéki része mind idegen kézbe kerül. Az 1920. évi február hó 12-én előterjesztett XXXII. számú jegyzékben szóról-szóra a következők állottak: «... félni lehet, hogy maholnap az Alföldre második román pusztítás szakad, amelynek ezúttal a víz lesz a romboló ereje».¹ És ennek az előrelátásnak szomorúan csattanó bizonyosságául szolgáltak az 1925. évi karácsonyi ünnepek alatt a Magyar Alföldön dúlt árvizek, amikor például egymagában a Körös-folyó Vésztő körül sokezer katasztrális hold földet árasztott el a mai magyar területen és több mint 2.000.000 köbméter víztömeggel milliókat kitevő kárt okozva, a lakosság ezreit tette tönkre. 16.000 kat. hold föld ment pusztulásba, 208 épület dőlt össze és 1070 személy maradt hajlék nélkül. Kárt pedig az ármentesítő társulatoknak 300.000 svájci frank, az egyes birtokosoknak pedig 1.800.000 svájci frank értékben okozott.²

¹ A jegyzék a folyamrendszer egységes vezetése szempontjából Nemzetközi Bizottság felállítását is kívánta, — persze hiába.

² *Pesti Hírlap*. 1927. IX. 7.

És mindez csak azért történt, mert a folyók felső folyásait elzárták, a vízgyűjtő-területeket elszakították, a szabályozást darabokra tépték s az ármentesítő társulatokat (a Duna mentén 24, a Tisza mentén 38, a Temes-Béga mentén 2 ármentesítő, továbbá a Tisza mentén még 50 felvíz-lecsapoló társulat) megosztották.¹

Hogy a határmegállapításoknál legtöbbször nem voltak tekintettel az ármentesítő társulatokra és azok jelentőségére s azok területét kettévágták, arra jellemző az Arad—Álmosd közötti terület, amelynek öt ármentesítő társulata járt úgy, hogy területeiket kettévágták.

1927 augusztus havában a Tisza—Dunavölgyi Társulat elnöksége köszönőiratot intézett Rothermere lordhoz Magyarország érdekében megindított mozgalmáért, amelyhez egy térképpel felszerelt leírást is mellékel. Ebben a magyarországi ármentesítések és általában az árvédelem szervezetének ismertetése mellett kimutatta, hogy a trianoni békeszerződés az ország vízrajzi egységének szétszaggatása által Magyarországnak a világon párját ritkító árvédelmét csődbe juttatta s egy csapással megsemmisítette 80 év fáradhatatlan munkáját.

Rámutatott az ismertetés arra, hogy a mai Magyarország területén fekvő négymillió kat. holdnyi ármentesített terület a csonka ország területének egynegyedrészt tesz ki és éppen azokat a területeket foglalja magában, amelyek az ország éléskamrái voltak és hogy e terület árvédelmének biztonsága teljesen az utódállamok kényének van kiszolgáltatva, mert az utódállamok a nálunk fekvő folyószakaszok árvédelmét korántsem kezelik azzal a lelkiismeretességgel, mint a magyar fennhatóság alatt működő ármentesítő társulatok és így a csonka ország termőföldjeit állandóan fenyegeti az utódállamok felől bekövetkező elárasztás veszedeleme, aminthogy az a Körösök vidékén 1925. december havában már tényleg be is következett, pedig a csonka ország ármentesített területeinek átlagban véve 16 millió méter-mázsányi búzatermésének kimaradása nemcsak a csonka

¹ Dr. Cholnoky Jenő: *Az alföldi árvizek.*

ország lakosait teszi ki éhínségnek, hanem súllyal esik az Európa közgazdaságába is, mivel Európa évi búzatermésének 1·5 százalékát teszi.

Fentiekre nézve két érdekes bizonyítékot mutatunk be. Gyula, Békéscsaba és Békés városok vízellátása céljából 1864-től kezdve Gyula város és Nagypál között egy nagy-szerű vízrendszert létesítettek, melynek Békésen levő szivattyúja a Nagypélen levő zsilippel összhangban dolgozik, tehát a két helynek telefonnal, úttal állandó összeköttetésben kell lennie.

Ámde, mit tett Trianon? Nagypál a zsilippel Romániához került. Az öntözött terület pedig Magyarországhoz. Vagyis a természeténél fogva egységességet kívánó vízrendszert kettévágták úgy, hogy ezáltal Románia nemcsak a három magyar város sorsának lett korlátlan ura, hanem azonfelül Magyarországnak még más tekintélyes területeit is kedve szerint áradás alá helyezheti.

Az ecsedi láp, amely mind földrajzi, mind vízrajzi és mezőgazdasági szempontból egységet alkot, ugyancsak két részre oszlik a békeparancs rendelkezései folytán.

Ennek a mocsárnak rendezési munkálatai még Mária Terézia idejében, 1774-ben kezdődtek s hatalmas munkateljesítménnyel és nagy költséggel — pl. egymagában a Kraszna-folyónak rendezése (1880—90) 18.500.000 koronába került — ezt a területet Magyarország egyik legtermékenyebb részévé változtatták át.

A kettéosztás folytán a mélyebben fekvő rész maradt magyar területen, amely így minden veszedelemnek jobban van kitéve úgy a saját vizek, mint a román területekről leömlő víztömegek részéről.

A határmegállapításkor magyar részről olyan javaslatokat tettek, amelyek a gátak és zsilipek felállításának legalkalmasabb lehetőségét voltak hivatva szolgálni, és úgy az elszakított részek érdekét, mint a vízművek igazgatását figyelembe vették. Ehhez képest a legalkalmasabb és természetes határ a Kraszna-folyó lett volna, de ezt sem fogadták el s ma a legfontosabb zsilip és szivattyútelep — amelytől az egész terület sorsa függ — román területen van.

A magyar-osztrák határon a mosonvármegyei Kisduna—Lajta árteret kettészakították s így a Lajta-szabályozás elé gördítettek ezáltal akadályt. Nehéz helyzetet teremtett a Rába-folyó árterületének megosztása, melybe még a Marcal-, Répce-, Ikva-folyók s ezeknek mellékvei, azonfelül a Fertő-tó medencéje is tartozik. Miután a Rába 345,000 holdat kitevő árterületéből 85,000 hold Ausztriához került, mely területnek belvizei csak Magyarországon át találhatnak lefolyást, így a megosztás ebből a szempontból is csak surlódásokat és a szükséges megoldások hátráltatását idézi elő, hisz hosszú tárgyalásokat, vitákat von maga után.¹

A magyar határon álló Baja városának főtere alatt elvonuló Kamarásduna a Ferenc-csatorna részét alkotja. Ezt Türr István tábornok, az olasz szabadsághős, a város híres szülötte, a Korinthusi-csatorna építője létesítette. A Baja alatti csatornaszakasz egyben téli kikötő is volt, amelyet a Déli-Duna ma nélkülöz. A csatornarendszert Trianon kettévágta, úgy, hogy a jövedelmező $\frac{6}{7}$ -edrésze Jugoszláviához került, míg nekünk csak a költséges fenntartást igénylő tápcsatorna maradt ($\frac{1}{7}$ -ed rész), ezt azonban a magyar csatornátársulat saját erejéből nem tudja fenntartani. A békeszerződés szerint a fenntartáshoz érdekeltsége arányában ugyan Jugoszlávia is köteles volna hozzájárulni, de a tárgyalások még mindig nincsenek befejezve. Viszont a csatornában a víz megállt, s 1918 óta a rendszeres fenntartást nélkülözvén, teljesen eliszaposodott, úgyhogy kis vízállásnál sok helyen száraz lábbal járható. Ilyenkor a csatorna az állandó felfrissülést nélkülözvén, a városi csatornák vizeivel szennyeződik. Természetesen minden forgalom megszűnt rajta s a közegészségügyet is — Trianon dicsőségére — erősen veszélyezteti. Az 1928. évi bajai tifuszbajárvány kimutathatólag innen indult meg.²

Még a hármashatároknál sem voltak tekintettel az igazságra, méltányosságra, hanem azoknál is a legridegebb önérdek és ellenséges indulat vezette a hatalmakat.

¹ Traeger : *Az elszakított nyugati részek.* (Magyar Szemle, 1928. október.)

² *Magyar megyék és városok.* (Budapesti Hírlap, 1930. 19. lap.)

A magyar—osztrák—cseh határt úgy állapították meg, hogy herceg Batthyány-Strattmann László köpcsényi uradalmát három részre osztották széjjel.

Magyarországon 986 hold maradt, Csehországnak 896 hold jutott, míg a kastély 44 holddal és Köpcsény községgel Ausztriáé lett. A kiváló szemorvos herceg így kénytelen volt Köpcsényben berendezett szemkórházát Körmendre át-helyezni.

Ugyancsak ilyen szellemben oldották meg a hármashatárokat — mindenütt visszautasítva a magyar javaslatokat — Kiszombornál a magyar—szerb—román határon, Majosligetnél a magyar—román—cseh határon.

A legarepirítóbb határmegvonás Szőreg és Kiszombor között történt, ahol a magyar és román határ között 15 kilométer hosszúságban egy félméteres sáv szerb terület! ¹ Az emberi tudatlanság és rosszindulat ennél jellemzőbben nem bizonyíthatja létét.

Ezek a határkövek síremléknek tetszenek — és nyugodtan rájuk lehetne vésní a sírfeliratot: Itt nyugszik az igazság! ²

*

Az előadottakból is megállapíthatjuk tehát, hogy amilyen végtelenül igazságtalan az egész trianoni békeparancs, épp olyan igazságtalan az annak részletét alkotó határmegállapítás. Láttuk, hogy a határok megvonását nem az igazság, vagy a földrajzi, gazdasági, közlekedési és egyéb viszonyok észszerű elbírálása alapján eszközölték, hanem a vak gyűlölet és mindenáron ártani akarás sugalmazására.

A magyar határok megállapításának végtelen lelkiismeretlenségét, de meg a felettünk ítélkezők tudatlanságát földrajzi téren kétségtelen bizonyítékokkal igazolja egy nagyérdékű és nagyértékű munka, melyet Czakó István *Gyorsírói feljegyzések a trianoni béke létrejöttéről* címen bőven ismertet.

¹ *Pesti Hírlap*, 1930. VII., 10.

² *Faits*. (A Magyar Revíziós Liga VII. számú kiadványa.)

A munka szerzője az amerikai David Hunter Miller és munkája: *My Diary at the Conference of Paris with Documents* címmel saját kiadásában 1929-ben jelent meg 20 kötetben. A szerző 1918. évi november 19-től kezdődő európai tartózkodásáról gyorsírói feljegyzések alapján igen fontos naplót vezetett, mint az amerikai «Expert Committee» tagja. A könyv mindössze csak 40 sorozatban jelent meg, kötetenkint körülbelül 500 oldalas terjedelemben. Európába még nem is került át. A világháborút befejező béketárgyalások és minden kapcsolatos ülés lefolyásának hiteles adatait közli a munka, amely bizonyossága annak is, hogy az érdekelt és szenvedő felek kizárása folytán az egyoldalú és hazug tényállítások megcáfolhatók nem voltak. Egyenesen hajmeresztő módon látjuk bizonyítva, hogy Benes mily hidegvérrel ámitotta el 1919. február hó 5-én a konferenciát valótlan állításaival. Például azt fejtegette, hogy Szlovákia egyszer régén része volt a nagy Cseh-Szlovák államnak, Szlovákiát azonban a magyarok a X. században meghódították, de századokon át hiába kísérelték meg «magyarizálni». A lakosság viszont mindig csehnek érezte magát, s mindenkor — most is — egyetlen vágya az új államhoz való csatlakozás. Tovább meg azt állítja, hogy Szlovákia mindig dunamenti ország volt s csak a magyarok szorították fel a hegyekbe. Budapest környékén legalább 150,000 tót lakik. Pozsony és Budapest között a lakosság 60 %-on felül tót! A tisztviselők nem voltak tótok s ezért kellett a tótság egyharmadának Amerikába kivándorolni.

Lloyd George számtalan kérdést tett fel, hogy jobban tájékozódjék. Végre is a késő éjjeli órákban a konferencia egy nyolctagú albizottságot küldött ki az ügy «igazságos» megoldására vonatkozó javaslat kidolgozására.

A javaslat elkészülte után még Lansing tett fel egynéhány kérdést a Csallóköz magyarságának számára nézve. Miután pedig megnyugtatót kapott arra nézve, hogy e terület fele részben magyar és német (!), s hogy az új államhoz csatlakozó magyar kisebbséggel jó bánásmódot fognak tanúsítani, 1919. május 8-án a cseh—magyar határok megállapítása megtörtént.

A déli határok megállapításánál a szerb és román küldöttek között támadt éles összeütközés Temesvár hovátartozandósága kérdésében. A szerbek ugyanis igényüket arra a nagyjelentőségű (!) tényre alapították, hogy a Karagyorgyevics-család annakidején odamenekült. A vitát Clémenceau azzal fejezte be, hogy népszavazást ajánlott. Végül is a két fél között megegyezés jött létre.

Az erdélyi határra nézve a gyanús és határozatlan román adatokkal szemben Orlando olasz küldött tett fel kérdéseket. A nemzetiségek számaránya iránt tanúsított érdeklődésére Bratianutól azt a felvilágosítást kapta, hogy 2.500,000 románnal szemben 1.000,000 magyar van, kik nagyrészt tisztviselők és katonák! Itt is albizottságot küldtek ki, melynek előadója Tardieu, mai francia miniszterelnök volt. Ismét Lansing tett fel kérdéseket s főleg azt firtatta, hogy miért kell 20 km-re a magyar népesség között megvonni a román határt s miért nem ott, ahol a román népesség széle van.

Az osztrák határt illetően Sonnino olasz, Lansing amerikai és Pichon francia küldöttek felszólalásaikban ismételten megállapították, hogy erről a határkérdésről addig szó egyáltalában nem esett és szükségtelennek jelentették ki a kérdés feltevését, mert sem Ausztria, sem Magyarország részéről nem merült fel kívánság a határ rendezésére.

Balfour angol küldött volt az, aki a határváltozást «lehetségesnek» tartotta, nehogy «nagy zavart» támaszthasson a rendezetlenség. E kérdés tárgyalását elhalasztották, azonban azt Wilson ismét előhozta s dűlőre vitte. Úgy látszik, hogy a régi magyar-osztrák ellentéteket játszották ki Benes, Renner és más ellenségeink a tudatlan bizottság előtt.¹

A legnagyobb figyelmet és részletes feldolgozást érdemel ez az eddig ismeretlen nagy munka, amely a békeparancs feltételeinek, különösképpen a határmegállapításnak lelkiismeretlen, tudatlan és teljesen egyoldalú létrejövetelét egy volt ellenséges állam hivatalos küldöttjének hiteles feljegyzései alapján ismerteti.

¹ *Magyar Szemle.* 1930. március és április.

De igen érdekes fényt vet a békekonferencia tudására és felfogására a trianoni «szerződés» 36. pontja is, amely szerint Magyarországnak le kellett mondania «Olaszország javára mindazon jogokról és igényekről, amelyekre számot tarthatna a volt Osztrák-magyar monarchia azon területei tekintetében, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak és Ausztria között 1919. évi szeptember hó 10-én kötött békeszerződés 36. cikkének első bekezdése Olaszországhoz tartozóknak ismer el». Vagyis abban a tudatban voltak, mintha a monarchia két államának egymás területeire joga volna!

A békeszerződések megalkotóit nem egységes elvek, hanem a pillanatnyi benyomások vezették a területi rendelkezések meghozatalánál, mert Wilsonnak — akinek feltételei alapján adtuk meg magunkat — ismételten kijelentett pontja volt az, hogy a népek felett nem lehet úgy rendelkezni, mint holt javak felett s azoknak megvan a joguk a szabadsághoz, a sorsuk felett való szabad önrendelkezéshez (1917 január 22, 1918 január 8, 1918 február 11, 1918 július 4). Már pedig a szabad önrendelkezést megnyilvánító népszavazást bizonyos esetekben elrendelték (így Eupen-Malmedy-re, a Saar-vidékre, Felsőszilézia egyes részeire, Kelet-Poroszországra és Schleswigre nézve a versailles-i szerződés 34., 49., 88., 94., 109. cikkeiben, Klagenfurt vidékére nézve a saint-germaini szerződés 49—50. cikkeiben), míg éppen Magyarország esetében, amikor nemcsak 3 millió magyarról, hanem más, Magyarországgal tartó nemzetiségekről is (szepesi szászok, a tótok nagyrésze, ruthének, vendek, horvátok, sokácok, bunyevácok) volt szó, az előre ünnepélyesen megígért népszavazást nem alkalmazták.¹

A világháború előtt kiváló tudósok állapították meg Magyarország határainak természetességét és indokoltságát.

Így pl. Elysée Reclus, a nagy francia tudós, aki 1837-től 1905-ig élt, számos nyilatkozatában és tudományos megállapításában bizonyította be, hogy Magyarország területe mi-

¹ A. Ullein: *La nature juridique des clauses territoriales du Traité de Trianon.* (Paris, 1929, Pedone, 3. stb. lap.)

lyen eszményies földrajzi egységet alkot. Közismert megállapítása, hogy Magyarország a legtökéletesebb földrajzi egysége a világegyetemnek (La Hongrie est la plus parfaite unité géographique du monde). Más helyen ezeket írja :

«Magyarországnak és Erdélynek megvan az a rendkívüli előnye, hogy reális geográfiai egészet alkotnak . . . A magyar királyság egyike Európa legegységesebb és legtömörebb részeinek. Magyarország a kontinens közepén majdnem szabályos tojásdadalakú síkságcsoporthoz, körülvéve hegykoszorúval. Ennek az oly jól határolt országnak közepét (magyarok lakják) . . . A környező területek egyéb népességei kénytelenek minden anyagi érdekükkel az uralkodó nemzetiség felé gravitálni . . . Magyarország különböző népei országuk rendkívüli egységének erejénél fogva kénytelenek voltak akár az erőszak, akár az önkéntes akarat következtében ugyanolyan politikai kormányzat alatt maradni . . . Aggodalommal kell a jövőbe tekintenünk, amikor majd Európa dunai részében az egyensúly megbomlik. De, bármi legyen a keleti országok sorsa, az a nemzet, amely a Kárpátoktól körülvett óriási aréna területén rendezkedett be, mindig a legnagyobb mértékben befolyással lesz arra a területre, amelyet meghódított és megvédelmezett. Az emberiség jövőjére nézve jó, hogy Európának egy ilyen jelentős részében nem árjaeredetű, bár keveredés következtében az árájához erősen csatlakozott nép játssza a főszerepet . . . A magyaroknak voltak gyöngé napjaik. De szomszédjai közül melyik mérkőzhetnék vele értelmesség, hősiesség és szabadságszeretet tekintetében?»¹

Payot ugyancsak ennek a véleményének adott kifejezést, amikor ezeket állapítja meg : «Magyarország csodálatra méltó földrajzi egység, amelynek egyes részei összhangzatosan egymásra vannak utalva és nem szakíthatók el az egész sérelme nélkül . . . Magyarország zárt egész és annak egyes részei, még ha az országot feldarabolják is, idővel önmaguktól csatlakoznának vissza a csonka törzshöz.»

¹ *Magyar béketárgyalások*, II. kötet, 30. lap. (Elysée Reclus : Nouvelle Géographie Universelle, Tome III.)

Mindez azonban hiábavaló tanítás volt, nem akartak tanulni, s így végzetünk beteljesedett.

A háború befejezése után azonban mind gyakrabban bebizonyosodott, hogy akadtak még volt ellenségeink között is számosan, akik megfontoltságukat és erkölcsi alapjukat nem veszítve el lábuk alól, a határmegállapításoknak ilyen módja ellen szavukat felemelték.

Az angol lordok házában már 1919-től kezdve hangzottak el felszólalások az új határvonalak ellen (lord Bryce, lord Newton, lord Phillimore, lord Sydenham, lord Montague of Beaulieu, Elliot kapitány stb.), úgyszintén az amerikai és angol protestáns egyházak bizottságai helyszíni jelentéseikben állapították meg az igazságtalanságokat s ezek veszedelmes következményeit.

Majd következtek az írók, politikusok és államférfiak nyilatkozatai, amelyek elismerték a bennünket ért jogtalanságokat. Az angol lord Asquith miniszterelnök, Snowden miniszter, Troubridge tengernagy, Bunsen nagykövet, lord Rothermere publicista, az amerikai Lansing külügyi államtitkár, Barnes egyetemi tanár, a francia Romier politikus, Boncour, Briand francia, Nitti olasz miniszterelnökök, Ferrero történetíró, Ferrario tábornok, a norvég Nansen sarkkutató és egyetemi tanár stb., hogy csak néhány kiválóságot említsünk, mind elítélően nyilatkoztak a magyar határokról.

De mi több, még cseh részről is elismerték nem egy ízben, hogy a határok körül hibák történtek s ez magyarázható is, hisz éppen a csehek azok, akik legszebb álmaikban sem gondoltak arra, hogy Magyarország területéből olyan sokat fognak kapni. Ezt bizonyítja például, hogy Tusar, volt bécsi csehszlovák követ ismételt kijelentései szerint a csehek meg voltak lepve a béketárgyalások alkalmával Magyarország felé megvont határtól. «Kisebb államterület kétségkívül értékeesebb lett volna. A magyarok mindig idegen test lesznek az új államban» — állapította meg. 1922-ben ismét csak így nyilatkozott Tusar, amikor kijelentette, hogy «a magyar területek annexiója kedvezőtlennek teszi a Magyarországhoz való viszonyt». De még tovább is ment, mert kijelentette, hogy «idejében jóvá kellene tenni azt, ami egykor túlságosan

jól sikerült . . . Önkéntes revíziója egy tévesen megállapított helyzetnek nem egy nemzet gyengeségének a bizonyítéka, hanem erejének és nagyságának.»¹

Masaryk, a cseh-szlovák köztársaság elnöke, *Új Európa* című könyvében ezeket mondja: «A néprajzi határok rendezése a háború vihara után lehet, hogy csak ideiglenes lesz bizonyos esetekben. Mihelyt a nemzetek megnyugszanak és elfogadják az önrendelkezés elvét, a néprajzi határok és a kisebbségek rendezése izgalom nélkül és minden bennefoglalt kérdés kellő méltánylásával fog megtörténni.»²

De ugyancsak Masaryk már 1923-ban³ szintén kifejezést adott abbeli nézetének, hogy «a túlnyomóan magyarlakta területek visszaadásáról tárgyalni lehet, de természetesen csak megfelelő feltételek mellett». 1927. október 28-án, a cseh állam megalakulása ünnepén tartott beszédében Masaryk ismét kitért a határokra: «Sohasem titkoltam, hogy a békeegyezmények és különösen Európa új felosztásának a műve nem minden részletében tökéletes. Bizonyos korrekktúra részleteiről lehet tárgyalni, de ennek tárgyilagosan és igazságosan, nem agitációszerűen kell történnie és a tárgyalásokat állam és állam között kell folytatni.»⁴ Így nyilatkozott az Interparlamentáris Unió tanácsulése alkalmával Prágában 1928. husvétján, majd dr. Rajniss nevű magyar ismerőse előtt 1929. június havában Kistapolcsányban. 1929-ben a *Vola Ludu* (Népakarat) című tót lap szerint Masaryk folytatta az ilyirányú megnyilatkozást: «Én még ma is hajlandó vagyok az országhatárok revíziójáról tárgyalni.»⁵ (Állítólag erről a cseh hajlandóságról a románoknak és szerbeknek is tudomásuk volt.) Legujabban 1930. szeptember 28-án a bécsi Neue Freie Presse című napilapban nyilatkozott Masaryk elnök határkiigazítási hajlandóságáról — ez immár a hetedik volt, amelyet szintén az a sors ért, mint az

¹ Krisztics: *A békeszerződések revíziója*, 483—4. lap. Prager Tagblatt 1927. VIII. 5. Brünner Zeitung 1927. VIII. 5.

² *Magyarság*. 1924. VII. 15.

³ Prágában, Pályi Ede újságírónak.

⁴ Krisztics: *A békeszerződések revíziója*. 485. lap.

⁵ *Nagymagyarország*, 2/1930. 25. lap.

előzők legtöbbjét: a cseh kormány a lapban megjelent szöveg hitelességét hivatalosan megcáfolta s helyesbítette — természetesen a saját, külön álláspontjának megfelelően.

Igen jellemző pedig az, hogy amikor a *Szepesi Híradó*—*Szepesi Hírlap* című újság 1929. évi október hó 19-én kelt 43. számában közölte dr. Gratz Gusztáv nyug. magyar külügyminiszternek a *Magyar Külpolitika* nevű folyóiratban *Magyarország és Cseh-Szlovákország* című cikkét, amely ismertetette a cseh-szlovák államférfiak, különösen pedig Masaryk elnök felfogását, hogy barátságos tárgyalások esetén hajlandók volnának Cseh-Szlovákia magyarlakta területeinek visszacsatolásáról tárgyalni, — s erre bizonyítékokat is sorolt fel — a lapot egyszerűen elkobozták, úgyhogy kénytelen volt második kiadást kibocsátani.

Az utódállamok egyébként érzik is, hogy igazságtalanság árán jutottak új határaikhoz. Mindenképpen arra töreksenek fennállásuk első pillanatától kezdve, hogy határaikat egymás szövetkezésén felül, a győztes nagyhatalmakkal is biztosíttassák.

Ennek szólt ellene Chamberlain angol külügyminiszter a Nemzetek Szövetségének 1927. évi őszi ülészakán, amikor kijelentette, hogy lehetetlent kívánnak azok, akik egyes államok határait Angliával akarják biztosíttatni.

Philip Snowden, a munkáspárti volt és jelenlegi angol minisztérium pénzügyminisztere Chamberlain álláspontját teljesen elfogadta s ezeket jelentette ki: «Erejét felülmúló veszélyes kalandra vállalkoznék Anglia, ha belemenne egyes kis kontinentális államok határainak garantálásába. Ezeknek az államoknak valóban minden okuk megvan, hogy más államokkal, főleg Angliával garantáltassák saját határaikat ugyanakkor, amikor sem anyagi, sem egyéb erkölcsi garanciát sem jelentenek más államok számára.»¹

A Nemzetek Szövetségét tehát nem tartják elég biztosítéknak. Sőt a békeszerződéseket sem. És van is valami ebben. Igaz ugyan, hogy a Nemzetek Szövetségébe való belépés előfeltételeként minden államnak ünnepélyesen ki kell

¹ Krisztics: *A békeszerződések revíziója.* 494—5. lap.

jelentenie, hogy elismeri a szerződéseket, azonban ez az elismerés elméleti jelentőségű, mert a legyőzött nemzeteknek megmaradt nemzeti önérzete nem nyugodhatik bele az igazságtalanságokba s ezek megváltoztatását kell szorgalmazniok. Ennek a felfogásnak a helyességét igazolja Mussolini olasz miniszterelnök halhatatlan mondása, amelyet tett, mondván : «A szerződések nem örökkévalók. Egy szerződés nem lehet sírbolt.»

Francia részről is elismerték a magyar határok lehetetlen voltát, mert nem tekintve a Millerand-féle kísérőlevelet a magyar békeszerződésnek 1921-ben a francia képviselőház és szenátus által történt ratifikálása alkalmával Margaine, Paul Boncour, az előadó Danielou képviselők, de Monzie, de Lamarzelle szenátorok, sőt Briand miniszterelnök és külügyminiszter is elismerték a magyar határok megállapításának igazságtalanságát. Briand a képviselőházban egyebek között ezeket mondta : «A magyar határ bizonyos fokig önkényesen van megvonva. Elég, ha egy térképet megnézünk s azon követjük a határ vonalát, amely egyébként nem feltétlenül végleges, s amely, tudjuk meg mindjárt, nem feltétlenül szentesíti az igazságot . . . A határ bizonyos érdekeket sért és ezért bizonyos igazításokra lesz szükség.»¹

De Briand mindjárt kimutatta a románok iránt érzett jóindulatát és Magyarország iránti ellenséges és igazságtalan érzületét is, amikor a szenátus 1921. évi július hó 11-i ülésén ezeket mondta : «Il était impossible de faire les frontières de justice que vous réclamez tout à l'heure et il fallait forcément porter des blessures à quelqu'un. Entre la Roumaine et la Hongrie je préfère que ce ne soit pas la Roumanie qui soit blessée . . .»² Vagyis azt a Romániát, amely ország Magyarországból 102,787 km² területet és 5.265,444 lakost — ezek között 1.500,000 magyart — kapott jutalmul, nem kívánta megsebezni Magyarországgal szemben! Hát nem rettenetes és embertelen felfogással kellett

¹ Krisztics : *A békeszerződések revíziója.* 492—5. lap.

² *Journal officiel* (Débats parlementaires, Sénat), 1921. VII., 12., 102. szám. 3 ülés, 1703. lap.

a gyenge Magyarországnak felvennie a kilátástalan küzdelmet? Végül ismét így kiáltott fel: «C'est terrible conflit entre le principe des nationalités et la tyrannie des intérêts économiques».

Lénail képviselő a trianoni szerződés kamarai tárgyalásánál így kiáltott fel: «Ce traité est la désorganisation de l'Europe!»

Paul-Boncour képviselő hosszabb beszédében ezt mondotta Magyarországról: «... On la démembre, on la découpe!»¹

De Monzie szenátor a francia szenátusban pedig ezeket mondotta: «Nous ne pouvons pas continuer à haïr la Hongrie par procuration, nous ne pouvons pas la découper, la mutiler, l'estropier par altruisme!... Il est indispensable pour la France, il est indispensable pour la paix mondiale que la Hongrie, comme tous pays, soit traitée selon quelques règles de la justice.»

De Lamarzelle szenátor így kiáltott fel: «Vis-à-vis de tous ceux qui ont donné le sang de leurs enfants pour que la France soit plus belle après la victoire, je ne me sens pas le triste courage d'apposer ma signature au bas d'un semblable traité.»²

Danielou képviselő, a francia képviselőház külügyi bizottságában a trianoni békeszerződés előadója, a *Le traité de Trianon* című munkájában (16. lap) ezeket írja: «Il est facile de prendre un crayon rouge et de découper sur les cartes des territoires nouveaux; il est facile de dessiner des séparations et d'incorporer des rattachements; mais sur ces terres qui ont leur vie, propre sans doute, mais leur vie différente, il y a des peuples qu'on a isolés, il y a des peuples affamés et qui, dans l'excès de leur souffrance, se croyant abandonnés de Dieu, des hommes — et de la Société des Nations — de meurent prêts à des soulèvements qui pourraient retentir comme des guerres.»

¹ *Journal officiel* (Débats parlementaires, Chambre) 1921, VII. 12., 2575. lap.

² *Journal officiel* (Sénat) 1697—1703. lap.

Ugyancsak de Monzie szenátor Charles Tisseyre *Une erreur diplomatique: la Hongrie mutilée* (Paris, 1923) című becses munkájához írt előszavában (VII. lap) ezeket állapítja meg: «... pourquoi rogner sur les frontières d'un pays à qui le traité de Trianon enlève près quatre millions de ses indigènes authentiques? Quelle démente néronienne nous pousse à susciter des irrédentismes, comme si nous voulions entretenir des incendies endémiques tout autour d'un peuple exécré, jété par nous en pâture à l'intermittence des flammes? Quel diabolisme incite les experts chargés des délimitations à livrer aux Tchèques le sol sous lequel se développent les galeries des mines dont la propriété a été laissée aux industriels hongrois? Par quelle aberration les mêmes hommes qui claironnaient au travers du monde le droit des races et des nationalités, ont ils enlevé aux Magyars des villes où la totalité des habitants, à quelques exceptions près, parlaient le hongrois, étaient d'origine hongrois, Hongrois de coeur et de culture. Pourquoi, oui, pourquoi?»¹

Őszinte elismeréssel kell azonban azt is tudomásul vennünk, hogy a béketárgyalások folyamán Olaszország volt az egyetlen nagyhatalom, amely folytonosan ragaszkodott a magyar békeszerződés megváltoztatásához. Az olasz terv szerint Szatmár, Nagyvárad, Arad és Temesvár a legrosszabb esetben is magyar maradt volna.

Ennek bizonyítására a *Budapesti Hírlap* ismertetésében ellenségeink táborából idézünk egy nagyfontosságú történeti munkát, amelyet *Románia diplomáciai működése 1919 novemberétől 1920 márciusig* címmel dr. Tilea Viorel Virgil írt, aki Vajda-Voevod Sándor, akkori román miniszterelnöknek volt titkára és mint ilyen, együtt utazott ki vele a béketárgyalásokra és elkísérte őt londoni útjaira is.

A könyv első részében dr. Tilea ismerteti a békekonferencia nagyhatalmainak álláspontját, akik a román különbéke következtében nem akarták elismerni azt a titkos szerződést, amelyet 1916. augusztus 17-én kötött Románia

¹ A. Ullein: *La nature juridique des clauses territoriales du traité de Trianon*. (Paris, 1929, Pedone. 139—140. lap.)

Angol-, Francia-, Olasz- és Oroszországgal, és amely szerződésben a nagyhatalmak elismerték a románok jogát a következő területekre : Erdély, az egész Bánát a Maros torkolatával, Orosháza, Békéscsaba, Vásárosnamény és a Szamos vidéke.

Majd nagyjelentőségű adatokat találunk a trianoni határ kijelölésére vonatkozóan. A román határ kitűzése ugyanis meglehetősen nehézségekkel járt.

«A szakértők első ülésüket 1919. február 8-án tartották. Az olasz kiküldöttek által javasolt határvonal Soborsintól nyugatra, Belényes mellett húzódott felfelé Csucsra irányába, úgyhogy Szatmár, Nagyvárad, Nagyszalonta és Arad Magyarországnak maradtak volna. Az amerikai, francia és angol kiküldöttek rosszabb határokat jelöltek meg. A négy állam által javasolt határvonalból és az ehhez kapcsolt érvekből megismerhetjük azt is, hogy a különböző nemzetek milyen érzelmeket tápláltak irányunkban. A végeredmény kompromisszum lett. Őszintéknek kell lennünk és el kell ismernünk, hogy ez a kompromisszum nekünk kedvezett.»

Olaszország akkori barátságos magatartását íme tehát már nemcsak Nitti olasz miniszterelnök könyvéből, hanem egy román politikus emlékiratából is őszintének és nagyértékűnek ismerhetjük meg. Ez a támogatás Itália részéről a további tárgyalások folyamán is nyilvánult, mert amint Tilea írja:

«A legteljesebb támogatást a magyarok az olasz hivatalos körök részéről élvezték. S így az a veszély is fennállott, hogy a magyarok javára revideálni fogják a határt. Amennyivel később a szerződés tárgyalása, annnyival nagyobb lett a veszedelem részünkre. És nagyon nehezen lehetett a Magyarországgal kötendő szerződést tárgyalás alá hozni, mert a szövetségesek egyike halogatta az ügyet, csak azért, hogy minél jobban segíthesse a magyarokat.

Többhetes sürgetés után 1920. március 3-án délután tárgyalásra került a Magyarországgal kötendő békeszerződés. A különböző delegátusok között súlyos nézeteltérések keletkeztek, főleg akkor, amikor az olasz előterjesztést tárgyalták, amely szerint Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia határait a magyarok javára meg kell változtatni. Ezt az elő-

terjesztést, úgy tetszik, valamelyes mértékben támogatták az angol delegátusok is, a franciák ellenben erélyesen támadták.

Nitti volt a magyarországi határrevízió kérdésének kezdeményezője, és ezt azzal indokolta, hogy az utódállamokban igen sok magyar marad. Nitti a csehszlovákiai határvonal kérdését vétette tárgyalás alá, de így egyúttal a román határvonal kérdése is napirendre kerül. Az olasz szakértők véleménye alapján ajánlott határvonal körülbelül a régi Erdély határa lett volna (1848 és 1866), így tehát a nyugati havasoktól nyugatra eső városokat nem kaptuk volna meg.

Március 8-án délután jutott a Magyarországgal kötendő békeszerződés a külügyminiszterek és a nagykövetek tanácsa elé, amelyen az olasz kiküldött, Scialoja ez alkalommal is megkísérelte a békeszerződés módosítását a magyarok javára, noha «nem olyan erélyesen, mint előbb». Ez alkalommal elhatározták, hogy a szerződés területiális pontjait nem módosítják, mindössze az Ausztriának juttatott területeken engedtek népszavazást.» (?)

Ezzel tehát a magyar békeszerződés végleges formát nyert, de a szerzőnek egy feljegyzése szerint március 15-én egy szövetséges nagykövet azt mondta Vajda-Voevodnak, hogy Nitti még mindig csökönyösen ragaszkodik a Magyarországgal kötendő szerződés radikális megváltoztatásához; mások pedig figyelmeztették, hogy a határkiigazító bizottságokban «egyes tagok meg fogják kísérelni a magyarok támogatását.»

Roppant érdekes annak a nagyon is ismert fontos ténynek román részről való megállapítása, hogy a békekonferencia intéző államférfiai nem voltak tájékozva a magyarországi viszonyokról. «Meg kell állapítani, — írja Tilea — hogy az angol miniszterelnök nem ismerte alaposabban a magyar problémát és mert Nitti és bizonyos angolok, a magyarok hűséges barátai, befolyásolták, a szerződésre vonatkozóan nem vett végleges és határozott magatartást.»

Másutt pedig Vajda-Voevodnak és Lloyd George-nak egy 1920. január 30-án folytatott magánbeszélgetéséről a

következőket jegyzi fel: «Abban az időben maga az angol miniszterelnök is meg volt győződve arról, hogy a Magyarországra vonatkozó feltételeket enyhíteni kell. Legalább is ezt bizonyítja Vajda-Voevodhoz intézett szavai: A magyaroknak sok jogos követelésük van és meg kell találnunk a platformot, hogy velük kiegyezzünk.»¹

De még előbb is tett Lloyd George angol miniszterelnök beismerő és igen találó nyilatkozatot, amidőn *Gondolatok a békekonferencia számára, mielőtt megállapítják végleges határozataikat* című 1919. évi március hó 25-én kelt emlékiratában ezeket írta: «Délkeleti Európában sohasem lesz békeség, ha minden keletkező kis állam határain belül nagy magyar irredenta lesz. Ennélfogva a béke megszervezésének vezetőelvül tekintem, hogy, amennyire emberileg lehetséges, kerüljenek a különböző fajok anyaországukhoz s ez az emberies megoldás előzzön meg minden stratégiai, közgazdasági és közlekedési tekintetet, amely rendszerint más eszközök útján is megoldható.»²

Kétségtelen tény, hogy határainknak ez a megvonása az oka a lefolyt tíz év minden szenvedésének, bajának, pusztulásának, s a jövőben is minden vizálynak, ellenségeskedésnek.

Világos tehát, hogy a trianoni palotában teremtettt állapotot nem lehet állandósítani, s Magyarországon — amely ország a legkevésbé felelős a világháborúért s mégis az összes legyőzöttek között a legsúlyosabban bűnhődött — mielőbb segíteni kell.

Mert, mint Lloyd George a Népszövetségi Uniók Ligájának ülésezésekor 1927-ben mondotta: «A háború okait és vizályait határvillongások okozzák, amelyeknek eredete az, hogy a békeszerződések 1919-ből származnak, amikor a Szövetséges Hatalmakat egy hosszú háború miatti keserűség töltötte el s csak elégtelen és használhatatlan értesüléseik voltak az európai helyzet tekintetében.»³

¹ *Budapesti Hírlap.* 1927. X. 23.

² Sir Robert Donald: *The Tragedy of Trianon.* 291. lap.

³ Sir Robert Donald: *The Tragedy of Trianon.* 301. lap.

Ezért anakronizmus tehát az örök békéről, illetőleg annak hatályos biztosításáról beszélni, mert előbb az igazságtalanságokat kell megbékélt lélekkel, becsületesen és igazságossággal az útból eltakarítani. Nem pedig az egyik oldalon állig felfegyverkezve, a másik oldalon teljesen lefegyverzetten, kiszolgáltatva, mint győzők és legyőzöttek állani szemben.

Ezért «előbb igazságot, azután jöjjön az örök béke».

Rég elérkezett az idő tehát, hogy a világ hatalmasai megadják területi lehetőségeit annak az országnak, amelytől Trianonban a világtörténelem legkevésbé indokolható békeszerződése megfosztotta.

OSZK

George S. Davis Library

